

[vysoká škola]

POLITICKÉ SYSTÉMY

Ladislav Mrklas

Společné rysy severských zemí

- Historie
- Společná identita
- Geografie
- Hospodářství
- Jazyky
- Politická oblast
- Náboženství

Historie

- 2 typy států
  - tzv. imperiální – Dánsko a Švédsko
  - tzv. následnické státy
    - 1905 - Norsko
    - 1917 - Finsko
    - 1944 - Island

Historie

- Vikingská éra (700-1000)
- Dánsko tradiční mocnost
- od roku 1380 společný stát s Norskem
- Dánsko ovládalo i Island
- Dánsko dominovalo tzv. Kalmarské unii - aliance tří skandinávských monarchií

- Švédsko - tradiční regionální mocností
- v 17. století dominovalo na Severu
- Vrchol rozmachu: třicetiletá válka – boj proti Rakousku na straně Francie
- 1648 boj v Praze
- Švédsko kontrolovalo celý baltický region
- multinárodnostní stát – Němci, Estonci, Dánové, Litevci, Norové, Finové, Laponci
- 19. stol. – Švédsko a Dánsko definitivní ztráta mocenského statusu na mezinárodním poli

Historie

- Norsko patřilo Dánsku až do roku 1814
  - po napoleonských válkách připadlo Švédsku
- Norsko získalo nezávislost v roce 1905
- Island nezávislý až v roce 1944
  - již v roce 1874 samospráva
  - autonomie 1904
- Finsko patřilo Švédsku až do roku 1809
  - pak připadlo Rusku
  - Švédsko kompenzováno Norskem
- Finsko na Rusko získalo nezávislost až v roce 1917

Společná identita?

- vikingská historie
  - předkřesťanská mytologie
  - regionální solidarita
  - skandinávské jazyky
  - Kalmarská unie
  - protestantismus
  - společný právní systém
  - společná teritoria
- **základ pro společnou severskou identitu**

Malé státy?

- V počtu obyvatel ano
- V rozloze zdaleka ne všechny

	Počet obyvatel v mil.	Rozloha v km ²	Hustota zalidnění ob./km ²
Švédsko	10,5	449 964	23
Norsko	5,4	385 207	14
Finsko	5,6	338 440	16
Dánsko	5,8	43 094	136
Grónsko	0,06	2 166 086	
Faery	0,05	1 396	
Island	0,3	103 125	3,2

Model konsenzuální demokracie

3 základní prvky konsenzuálního modelu

1. rámec pravidel pro vytváření politické vůle a pro regulaci – tzn. instituce
  - Parlamentní demokracie
  - Proporční volební systémy
  - Reformismus sociální demokracie
2. charakteru konfliktů – nízká intenzita
  - neexistuje příliš mnoho neřešitelných, hlubokých a nepřekonatelných rozporů
3. způsob, kterým jsou politické konflikty řešeny
  - typická snaha nalézt řešení, konsenzus, kompromis
  - typické široké legislativní koalice pro řešení hlavních problémů

Politická kultura

- Homogenní politická kultura
  - žádné či nepříliš významné etnické či náboženské menšiny
  - švédská menšina ve Finsku
  - německá menšina v Dánsku – Šlezvicko
- Jan Erik Lane - 3 hlavní elementy typické pro skandinávské země:
  - kompromis
  - sociální konsenzus
  - rozsáhlé sociální inženýrství

Demokratické reformy v severských zemích

	VŠEOBECNÉ VOLEBNÍ PRÁVO	PROPORČNÍ VOLEBNÍ SYSTEM	PARLAMENTNÍ REŽIM
DÁNSKO	1918/1915	1920/1915	1901
FINSKO	1907	1907	1919
NORSKO	1915	1920-1921	1884
ŠVÉDSKO	1921	1907-1909	1917-1921
ISLAND	1915	1915/1959	1903

Typické rysy (David Arter)

- proporční volební systém
  - Finsko (1907)
  - Dánsko (1915)
  - Švédsko (1909)

- stranický systém
  - multipartismus
  - dominantní pozice sociálně demokratických stran, s výjimkou Islandu
  - severský pětistranický systém

Typické rysy (David Arter)

- koaliční i jednobarevné vlády
- minoritní vlády – typické pro Švédsko, Norsko a Dánsko (podle E. Damgaard je Dánsko „domovem minoritních vlád“)
- korporativismus – sdílení moci – participace zájmových skupin na legislativním rozhodování – postupný úpadek
- stát blahobytu (welfare state)
- silné zastoupení žen
  - tradice feminismu včetně feministických stran
  - ve všech zemích již byly ženy premiérkami, v obou republikách i prezidentkami
  - vysoké zastoupení žen v parlamentu a ve vládě

Politické systémy

- jednokomorové parlamenty
  - dlouhá tradice – Althing 930 (Island)
- společná tradice otevřenosti vlád
  - svoboda informací,
  - veřejná kontrola,
  - dodržování lidských práv,
  - ombudsman,
  - možnost trestního řízení proti ministrům,
  - odvolatelnost jednotlivých členů vlády
- severní dimenze EU

Rozdílné rysy

- Politické systémy
  - Dánsko, Norsko a Švédsko – monarchie
  - Finsko, Island - republiky, přímo volený prezident
- Zahraniční politika
  - Různá pozice severských států v průběhu studené války
  - Geopolitický model v průběhu studené války: „severská rovnováha“
    - Dánsko, Norsko a Island – zakládající členové NATO – 1949
    - Švédsko – neutralita od roku 1814; nyní žádost o vstup do NATO
    - Finsko - velmi specifická situace; nyní žádost o vstup do NATO
  - Dánsko, Švédsko, Finsko v EU
  - Norsko a Island mimo EU

Ústava Švédského království

- 1809 – dělba moci; zásadně měněna až na přelomu 60. a 70. let 20. stol. – zrušení horní komory parlamentu – nová ústava pak 1975 – tři samostatné texty
- Parlamentarismu se prosadil kolem 1. světové války
- Panovník bez pravomocí
- Posílený premiér volený parlamentem na návrh jeho předsedy (rarita)
- Negativní parlamentarismus – odmítnout může absolutní většina proti
- V případě, že by parlament třikrát za sebou odmítnul premiéra, konají se nové volby (zatím se to nikdy nestalo)
- Parlament může vyslovit nedůvěru vládě i jejímu jednotlivému členovi

Ústava Norského království

- 1814 – nejstarší platná ústava v Evropě
- Konstituční monarchie, dělba moci – směr k parlamentarismu – milník – rok 1884 – odpovědnost vlády parlamentu
- Klasický negativní parlamentarismus – vláda nepodává demisi s koncem volebního období
- Možnost vyslovit nedůvěru celé vládě i jednotlivému ministrovi
- Řada konvencí a nepsaných pravidel

Ústava Dánského království

- 1848– nejstarší platná ústava v Evropě
- Konstituční monarchie, dělba moci – směr k parlamentarismu – milník – rok 1872 – ústavní spor o jmenování vlády
- 1915 – nová liberální ústava – v účinnosti až od r. 1920
- Stávající ústava až od r. 1953 – zrušení bikameralismus
- Klasický negativní parlamentarismus – vláda nepodává demisi s koncem volebního období
- Možnost vyslovit nedůvěru celé vládě i jednotlivému ministrovi
- Řada konvencí a nepsaných pravidel

- Základy ještě v době ruské nadvlády (1809 a 1906)
- 1917 – vyhlášena nezávislost – spory o formu
- 1919 – republikánská ústava se zvýrazněnou pozicí prezidenta (poloprezidentský režim)
- 2000 – nová ústava – nasměrování k parlamentarismu
- Přímou volený prezident
- Jednokomorový parlament
- Od negativního k pozitivnímu parlamentarismu – hlasování o premiérovi, kterého navrhne prezident

Ústava Islandské republiky

- 1944 – po plebiscitu o ukončení personální unie s Dánskem (pro 97 %) a nastolení republiky (95 % pro)
- republika s přímo voleným prezidentem - osciluje mezi:
  - negativním parlamentarismem s posílenou hlavou státu
  - poloprezidencialismem, kde prezident zdaleka nevyužívá všech pravomocí svěřených ústavou (diplomacie, právo vetovat zákony odhlasované parlamentem a předkládat je k národnímu referendu)
- klíčovou roli hraje premiér

Volební systémy

Země	Počet poslanců	Struktura	Volební obvody a jiné
Švédsko	349	310 pevných mandátů + 39 kompenzačních	29 obvodů – 2-38 mandátů; mod. St.-Lague; 4 % klauzule; 12 % v obvodu
Dánsko	175	135 pevných + 40 kompenzačních	10 obvodů; D'Hondt; 2 % klauzule
Norsko	169	150 pevných + 19 kompenzačních	19 obvodů – 4-17 mandátů; 4 % klauzule
Finsko	200	200 obvodů	14 obvodů, 15. obvod Alandy, D'Hondt
Island	63	54 pevných + 9 kompenzačních	6 obvodů – 8-10 mandátů; 5 % klauzule; D'Hondt

Stranické systémy

- Formovaly se ve 2. polovině 19. stol. – nejprve jako elitní strany, později nástup stran masových
- Nejsilnější stranou byla dlouhá desetiletí sociální demokracie – výjimkou je Island
- Ve všech zemích dále existovaly konzervativní, liberální, agrární a komunistické strany, jejich profily se ale často lišily
- O severských státech se mluví jako o dobrém příkladu tzv. zamrznutí
- Některé strany se postupně reformovaly, což platí zejména o agrárních a komunistických stranách

Stranické systémy

- Hlavní konfliktní linií byla s výjimkou Islandu všude třídní osa kapitál/práce
- Ve Finsku, v Norsku a na Islandu hrála důležitou roli i otázka nezávislosti – linie centrum/periferie
- Ve všech zemích byla s různou intenzitou znát rozpolcenost města a venkova a později i stát versus církve, která vedla ke vzniku křesťanských stran
- Po bolševické revoluci vznikly komunistické strany – osa mezinárodní revoluce
- Postmaterialismus se prosadil někde ve formě samostatné strany zelených, obvykle ale obohatil repertoár jiných formací (agrárníků, soc.dem., liberálů)
- V posledních dekádách roste význam rozštěpení v otázkách evropské integrace a globalizace obecně

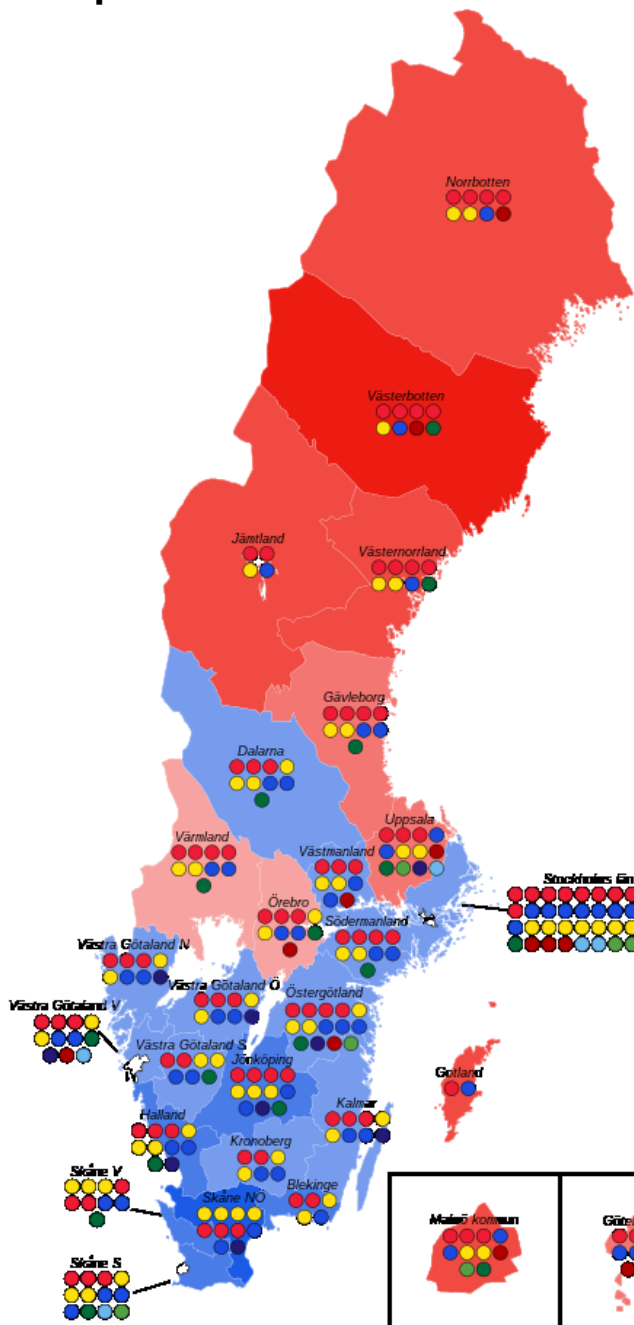
Stranické systémy

- Někdy se hovoří o tzv. pětistranickém systému, situace je ale složitější
- Nejsilnější stranou byla dlouhá desetiletí sociální demokracie – výjimkou je Island
- Ve všech zemích dále existovaly konzervativní, liberální, agrární a komunistické strany, jejich profily se ale často lišily
- Některé strany se postupně reformovaly, což platí zejména o agrárních a komunistických stranách

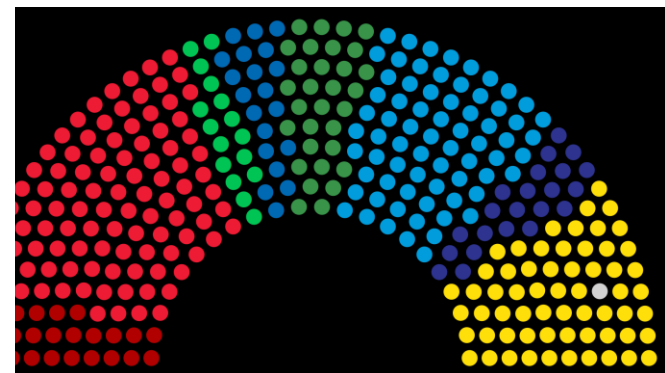

Riksdagsvalet 2022

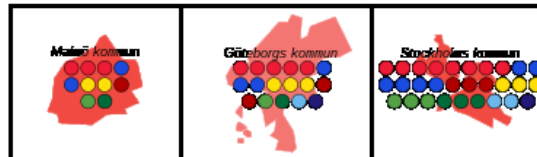
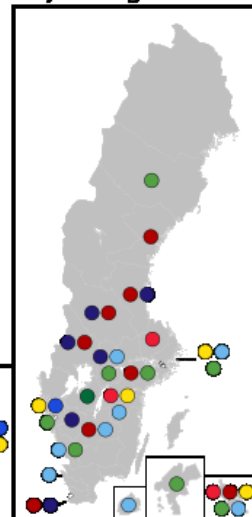
11 september 2022

-50 55 60 65+	
Högeroppositionen	
SD	73
M	68
KD	19
L	16
Regeringen med stödpartier	
S	107
V	24
C	24
MP	18

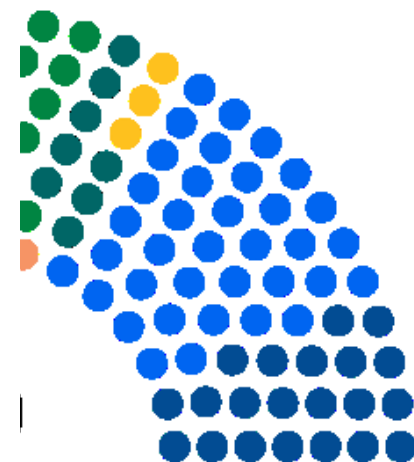
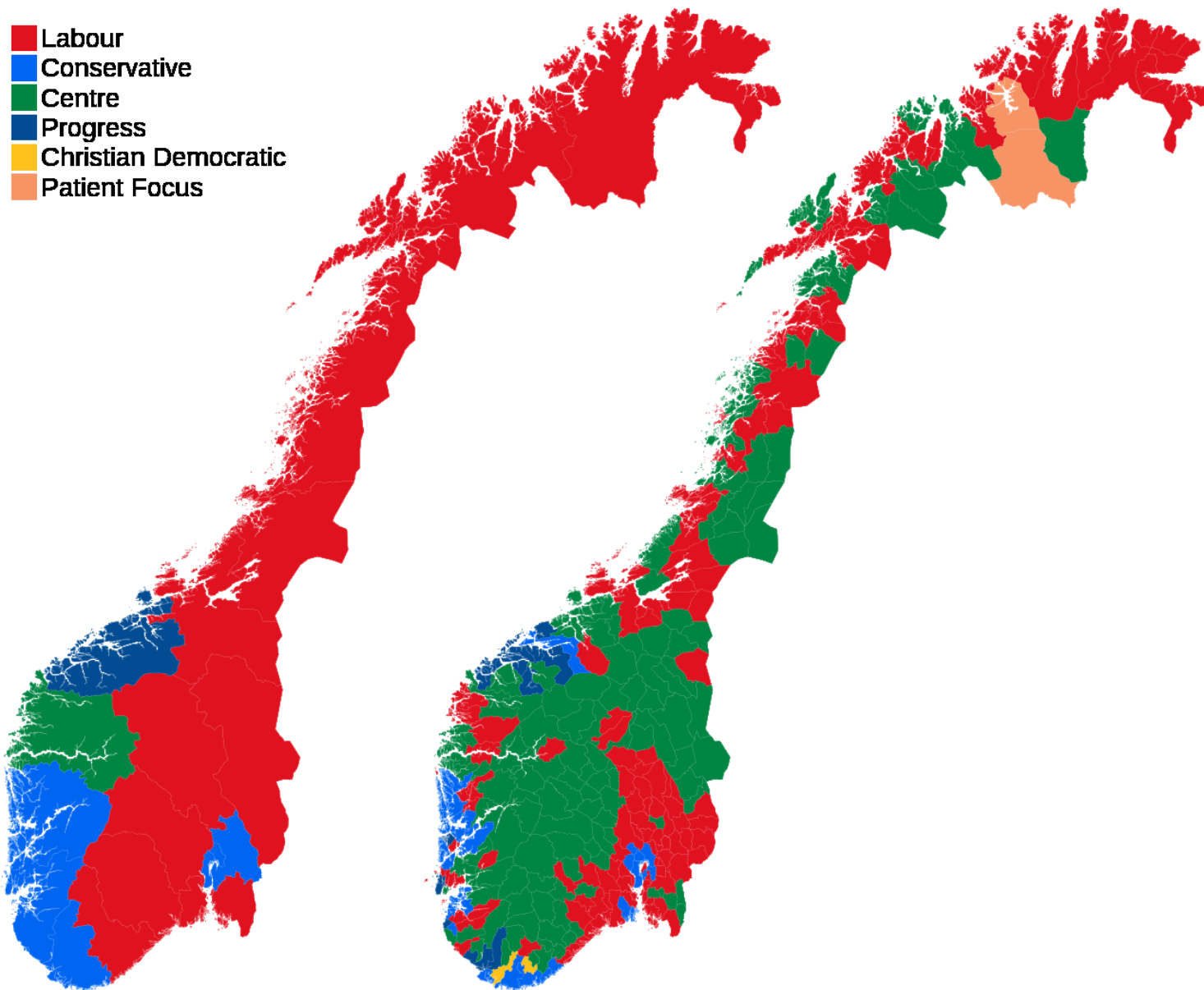

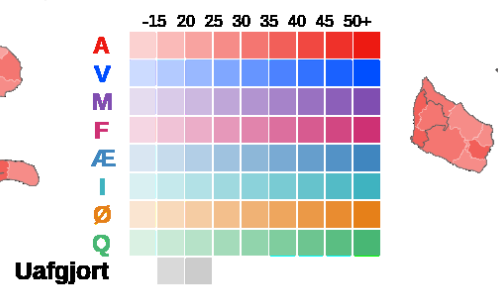
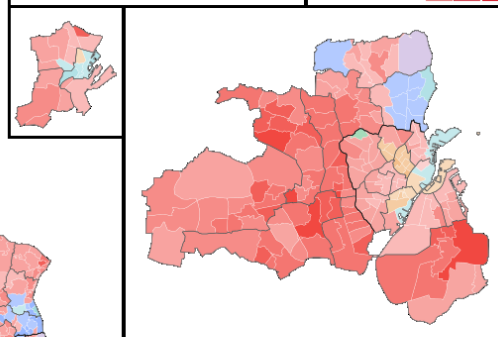
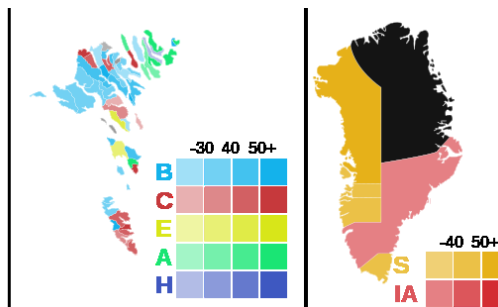
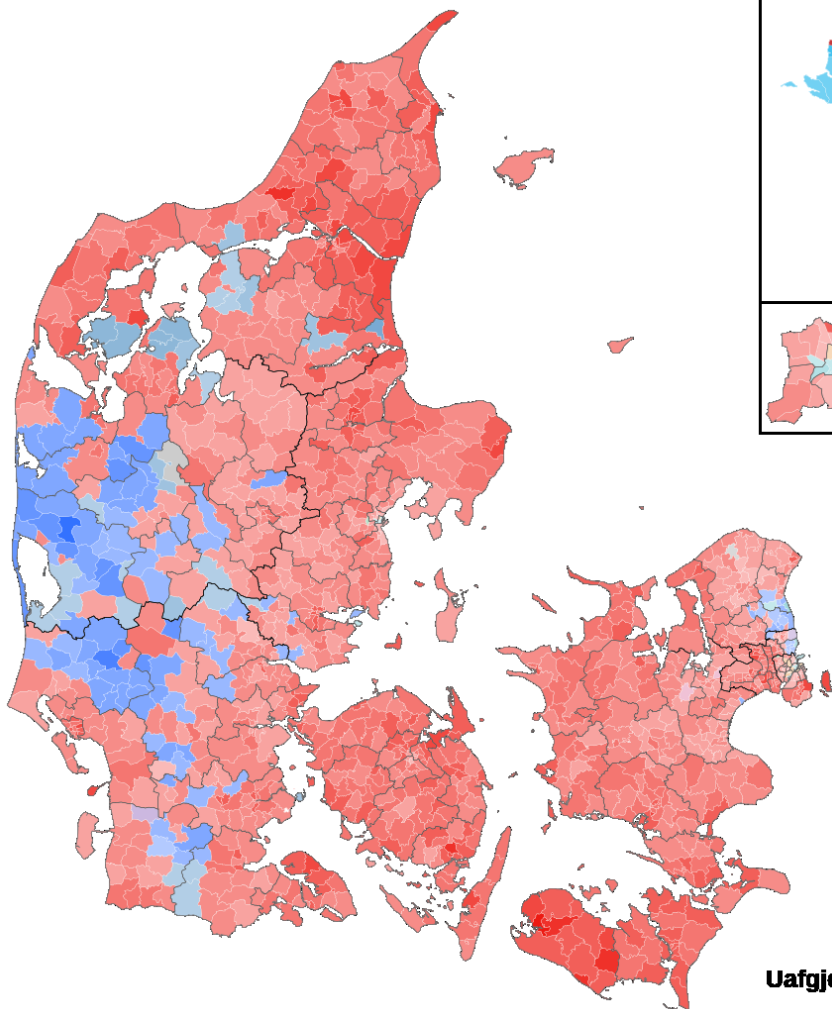
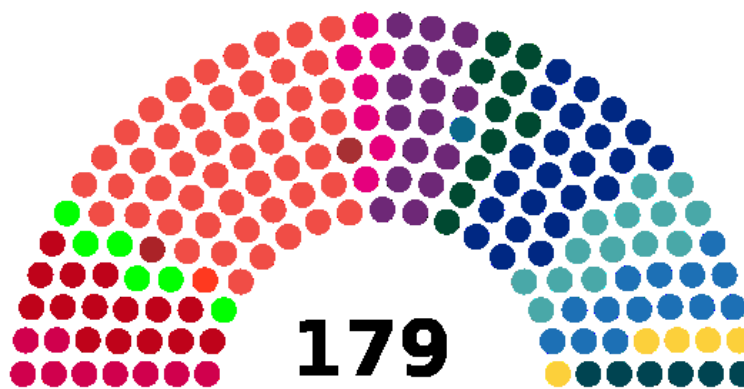
Utjämningsmandat

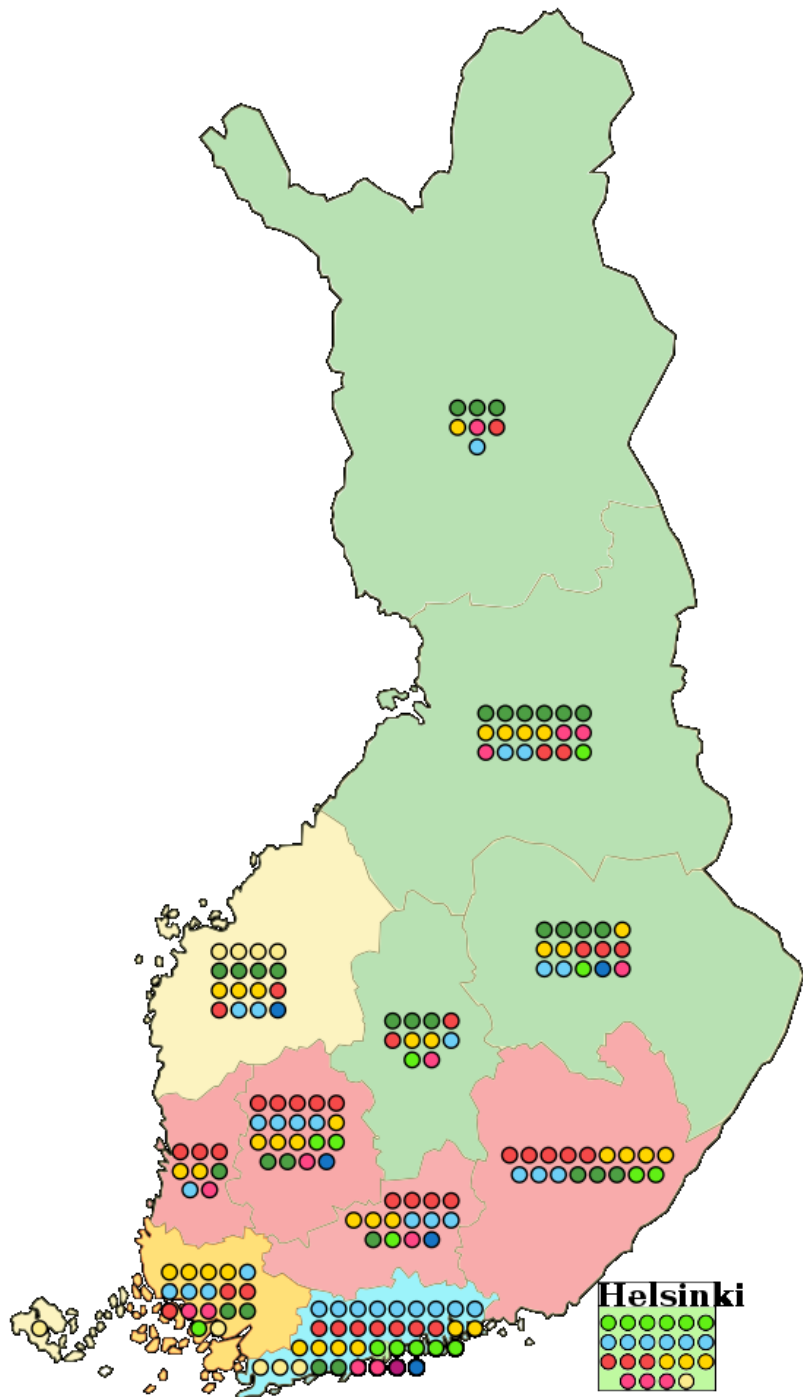

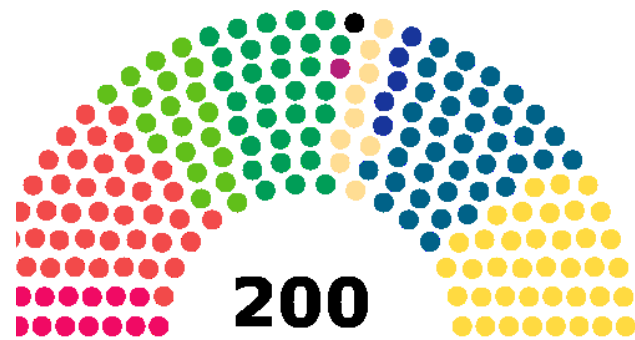
- Labour
- Conservative
- Centre
- Progress
- Christian Democratic
- Patient Focus

- Sosialidemokraatt**
- Perussuomalaiset**
- Kokoomus**
- Keskusta**
- Vihreät**
- Vasemmistoliitto**
- Svenska folkpartie**
- Kristillisdemokraat**
- Liike Nyt**

Party	Votes	%	Seats	+/-	
Independence Party	48,708	24.39	16	0	
Progressive Party	34,501	17.27	13	+5	
Left-Green Movement	25,114	12.57	8	-3	
Social Democratic Alliance	19,825	9.93	6	-1	
People's Party	17,672	8.85	6	+2	
Pirate Party	17,233	8.63	6	0	
Reform Party	16,628	8.33	5	+1	
Centre Party	10,879	5.45	3	-4	
Icelandic Socialist Party	8,181	4.10	0	New	
Liberal Democratic Party	845	0.42	0	New	
Responsible Future			144	0.07	0
Total	199,730	100.00	63		

